

Társadalmi és nemzeti assimilatio.

Írta: BALÁS KÁROLY.

A népesedés terén való vizsgálódásnak azt az irányát mélyítette ki főleg a tudomány, amely a népességszám gyarapodásának és apadásának közgazdasági és socialis hatásaihoz és következményeihez fűződik. Az az irodalom, amelyet a népesedés kérdése irodalmának nevezünk, a malthusianismus, az antimalthusianismus és neomalthusianismus, főleg ebben az irányban mozog.

Mihelyt azonban a népesedés problémájába beleállítjuk a faji és nemzeti szempontokat is, azonnal világossá válik, hogy a népesedési problémák tárgyalásánál is új csapásokat kell törnünk, új irányt kell kimélyítenünk e téren való vizsgálódásainkban.

Az elméletnek tehát nem csupán új nézőpontok szerint kell csoportosítania azt a statisztikai, népesedéstörténeti és tapasztalati anyagot, amely egyébként a népességi probléma kutatóinak rendelkezésére áll, hanem tovább kell mennie ennél: a nemzeti, faji és nyelvi tekintetek nézőpontjából, más oldalról más természetű okok és okozatok figyelembe vételével kell elméletileg is rendezni és okozatilag tisztába hozni az ott észlelhető előzményeket és következményeket s a múlt fejlődésén okulva, következtetést vonni a népesedési folyamat *nemzeti vagy faji jelentőségű* szabályszerűségeire, vagy legalább tanulságaira.

Mert vegyük figyelembe azt a körülményt, hogy a népesedés problémáinál nem csupán gazdálkodó emberek s a társadalom alkotó részeit képező egyedeknek szaporodásá-

val, csökkenésével, helyváltoztatásával s mindezekhez fűződő egyéb körülményekkel állunk szemben, hanem szemben állunk az egyes emberekkel, mint különböző nemzethez, fajhoz tartozó egyénnel és összességekkel is.

Amikor például a neomalthusianizmus cathorikus általánosítási modorban állítja fel az ő tantételeit: hogy az emberiség legnagyobb érdeke, hogy a jelenleg észlelhető népszaporodás helyét egy sokkal lassúbb, az egyén és a család által tudatosan megakasztott népesedési menet foglalja el, azonnal füleinkbe csendül az a kérdés, hogy mi lesz például egy kicsiny számú csekély nemzetből akkor, ha a környező nagy tömegű vetélkedő népek között elsőnek honosítja meg a maga kebelében az egy gyermekrendszert? Vajjon nem lesz-e felszívás, beolvadás ennek a vége?

Íme tehát máris egy fontos szempont, amely a népesedési kérdésnek a *faji és nemzeti tekintetek szerint való ki-mélyítését* sürgeti. Mindenesetre akadnak olyan emberek is, akik ezt a kérdést megmosolyogják, mert előttük a nemzeti és a faji szempont közömbös; azonban ezek az emberek nagyon is felületesen látnak bele a népesedési problémába, amikor azt hiszik, hogy az csupán társadalmi, vagy társadalomgazdasági kérdés. Az ilyen emberek egyoldalú ideológusok, akiknek agyvelejét egyoldalú feltevések és kiindulási pontok szempontjából kiépített gondolatbeli irányok itatták át és befolyásolták oly módon, hogy a saját felfogásuk keretébe bele nem illeszkedő egyéb szempontok mérlegelésére vagy egyáltalában nem képesek többé, vagy pedig annyira előtérben áll a népesedési érdekeknek a saját ideológiájuk rendezte csoportosítása az ő felfogásukban, hogy az általuk egyoldalúan elgondolt úgynevezett *társadalmi* szempontokon kívül egyéb tekintetek már kívül is esnek azon a látkörön, amelyen belül a figyelembe veendő körülmények még szemeikbe ötlhetnek.

Pedig a népesedési statisztika sehol sem számol be első sorban arról, hogy a társadalom tagjai mint szaporodnak vagy fogynak, hanem első sorban beszámol arról, hogy a magyar, német, francia nemzet tagjai, vagy a fehér, a sárga, vagy a színes fajok tagjai mint szaporodnak vagy fogynak.

A társadalom egysége fictio; a valóságban különböző nemzetek, népek és fajok társadalmában élünk, amelyeket az

elmélet a maga gondolatilag létező világában fest egységgé. Vajjon tehát fontosabb volna a társadalomnak abból a szempontból való kizárólagos megítélése, amelyet egy társadalomtudományi fictio oltott be a modern gondolkodásba, vajjon mint kérdem, fontosabb volna-e az ebből az elvonás útján készített szempontból való tekintése a társadalomnak azoknál a nézőpontoknál, amelyeket a való élet lépten-nyomon élénkbe tár, amelyeket lépten-nyomon érzünk, látunk és hallunk? Az előbbi, a társadalmat egységesnek feltüntető vélekedés nem egyéb elméletnél, a *valóság* ezzel szemben az, hogy különböző nyelveken beszélő, sőt különböző fajokhoz tartozó nemzetek, népek és ilyenek által benépesített államok területén belül élő összességekkel állunk szemben.

Aki a társadalmat elvont egésznek, egységesnek képzei el, s azt hiszi, hogy ezen az előfeltételen alapuló következtetései megállanak a való életben is, az logikai hibát követ el. Míg az elmélet a társadalomban élő emberek összességét – hogy úgy mondjam – matematikai természetű egységnek veszi, amelynek részei közt csak az egyneműséget látja meg, de nem egyúttal azok annyira különmemű természetét, mely az egyszerű matematikai összegezést már eleve kizárja, addig a való élet nem egységes társadalmat, hanem a föld különböző részeit megszállva tartó népeket, nemzeteket és fajokat ismer, akiknek közös emberi érdekeik lehetnek ugyan, *de akiknek legfontosabb érdekeit mégis csak a saját és hozzátartozóik, valamint közelebbi környezetük érdekei alkotják.*

Az angol emberre nem közömbös az, hogy Nagybritannia angol-szász polgára-e ő, vagy pedig valamely hindu falunak nyomorult szülöttje, hogy ekként az uralkodó, vagy a kizsákmányolt fajhoz tartozik-e. Pedig elvontan mindkettő a társadalom tagja. Az ausztráliai Egyesült-Államok angolszász polgárait nézve szintén nem közömbös az, vajjon az angolszász faj tartja-e megszállva Ausztrália gazdag területét, vajjon az terjed-e el ottan vagy pedig Keletázsia sárga népeinek fiai népesítik-e azt be, s azok szorítják-e ki a fehér embert a megélhetési alkalmakból.

A nemzeti és faji szempontok fontos voltát népesedési téren csak elvakult ideológusok tagadhatják, vagy olyanok,

akiknek a faji és nemzeti szempontok leplezése maguknak is érdekükben áll. Az ausztráliai törvényhozás például kiparancsolja a színes munkásokat s ne ni engedi, hogy Ausztrália azoknak a szaporodási területe legyen, mert tudja jól, hogy azok versenye kényelmetlenebb, nehezebb megélhetést jelent a fehérre nézve s hogy azok jelenléte és megszorodása a faji és gazdasági ellenségeknek a lassan történő behúzóását és folytonos térfoglalását jelenti.

Vajjon közömbös-e most már a lassan szaporodó, neomalthusianista ausztráliai államok sorsára az, hogyha a szomszédságukban búján szaporodó hatalmas sárga birodalmak alakulnak ki, amelyek népessége alig várja, hogy a gazdag ausztráliai területről, ahol annyi kiaknázni való van még, ki ne legyen szorítva többé? Vajjon nem-e a két faj a a jövőben való összecsapásának árnyékát veti előre ez a körülmény? Az ausztráliaiak gyakorlati érzéke nem bolondul el az ideológiáktól s habár a saját fajtájabeliek között széles mederben igyekeznek is törvényhozóik az egyenlőséget kiépíteni, jól tudják azt, hogy az idegen faj korlátlan versenyének megengedése saját legfontosabb érdekeiken volna érvágás.

A társadalmi és népesedési problémák tehát fontos nemzeti, sőt faji szempontokkal vannak összeszővődve, keresztül-kasul összeboronálva. Különösen áll ez a népesedési problémákról, mert hiszen a népesedés mozgalmait első sorban a nemzetek szerint csoportosuló és jogilag jellegzett emberek élik végig. Az emberiség eddigi múltjának legfontosabb tartalmát nem csupán az egyének egyénnel szemben való megélhetési küzdelmei töltik meg, hanem a népeknek, nemzeteknek és fajoknak a jobb hatalmi, és ezzel majdnem kivétel nélkül együtt járó jobb gazdasági helyzetért, sokszor pedig a létért való küzdelmei is.

Vannak optimisták, akik abban a hitben, talán ábrándban élnek, hogy lesz idő, amikor örökös béke fog uralkodni ezen a földön, amikor az egyes nemzetek között összhang fog uralkodni és nem lesz közöttük többé éles küzdelem. Azt mondhatjuk erre, hogy vagy úgy lesz ez majd, vagy nem lesz úgy. Addig azonban, amíg a nemzetközi örök békének, még pedig nem csupán katonai, hanem társadalmi és gazdasági

értelemben is vett örök békének korszaka el nem érkezett, amely lényegesen redukálja annak idején – ha ugyan elkövetkezik az – a nemzeti és faji szempontok jelentőségét, addig bizony ezek a faji és nemzeti szempontok fontos tekintetei maradnak az emberi társadalomnak, melyeket tehát a társadalmi tudományoknak figyelmen kívül hagyniok nem lehet.

Népességtani tekintetben ekként nem csupán azok a körülmények nevezetesek, amelyek szerint a társadalom egyes részeinek, osztályainak növekedése, csökkenése stb. stb. megy végbe, hanem azok is, amelyek a nemzetbeli, fajbeli és nyelvbéli állapotokra is átváltoztató befolyást gyakorolnak.

Azok közül a tényezők közül, amelyek a faji, nemzeti és nyelvbéli állapotokban és az emezekkel egybekötött társadalmi, sőt társadalomgazdasági viszonyokban is átalakító folyamatot idéznek elő, különösen figyelemreméltók a népesedésben *assimilatio*: *a leolvadás és beolvasztás* szempontjai.

Ha beolvadásról és beolvasztásról beszélünk népesedési kérdésekben, akkor meg kell különböztetnünk *a faji* beolvadást és beolvasztást *a nyelvbeltől*. Míg a faji *assimilatio* valóságos vérkeveredést jelent, addig a pusztán nyelvbéli *assimilatio* mellett vérkeveredés nem történik, csupán a nyelvért teszi anyanyelvévé az egyik nép vagy társadalmi réteg a másíknak.

Faji és nyelvbéli beolvadás együtt is járhat, de megtörténik az egyik folyamat a másik nélkül is. Lehet továbbá úgy a faji, mint a nyelvbéli *assimiláció* egy öntudatosan folytatott küzdelemnek, érvényesülési harcznak az eredménye, vagy végbemehet az szinte öntudatlanul a történelemnek arra kedvező korszakaiban. Nagyon fontos jelenség az *assimilatio* jelensége ott, ahol különböző fajok és különböző nyelvek állanak egymással szemben s ahol az állami határokon belül jelentékeny heterogén nyelvterületek vannak vagy ahol heterogén fajok és nemzetiségek élnek összekeveredve.

Azok a nemzetiségi állapotok, amelyeket az egyes államok statisztikái tárnak elénk, hosszú időn keresztül mindig változást szenvednek. A való életben a nemzetiségi szám- és erőarányok folytonos változásnak vannak alávetve. S ez nagyon természetes is. Hiszen éppen az volna a különös, hogyha a

különböző nemzetiségek vagy fajok számbeli erőarányai hosszú időközön, századokon át ugyanazok maradnának. Ilyesmire példát nem is mutat a történelem.

Magyarország nemzetiségi statisztikája is folyton változó arányokat mutatott eddig, s fog mutatni ezentúl is, az egyes nemzetiségek számbeli, sőt területi eloszlása tekintetében is. Az a kérdés csupán, hogy ennek a változásnak az iránya a jövő századaiban a magyarság javára vagy kárára alakul-e? Ettől függ nemzeti és faji életünk vagy eltűnésünk a jövőben, vagyis attól, vajjon – bármily lassú, vagy lassan kezdődő ütemben is – *beolvastunk-e, vagy beolvadunk-e?* Létünk vagy nem létünk kérdése fűződik tehát ezen folyamat mikéntjéhez.

Láthatjuk ezekből, hogy különösen a heterogén, a nyelvi és faji versenyben álló népességű országokban egyik vagy másik nép, faj vagy nemzet jövőjére nézve a szaporodás, a be- és kivándorlás mellett a beolvadás és beolvasztás folyamata bír a legnagyobb jelentőséggel a népesedési jelenségek között.

Mindenütt, ahol a heterogén fajok és nyelvek vannak, egy ország, egy állam határai közé szorítva, van beolvadás és van beolvasztás kisebb vagy nagyobb mértékben.

A népesedésbeli assimilationnak tulajdonképpen három változatát lehetne megkülönböztetni, u. m.: a beolvadást, a beolvasztást és az egybeolvadást. Mind a három folyamat vagy fajilag vagy nyelvbileg megy végbe. Sőt az is lehetséges, hogy a nyelvbileg beolvadó elem faji szempontból beolvasztónak tekinthető. Ilyen például az az eset, amikor egy oly területen, ahol a néger lakosság van erős többségben, a néger a fehér nyelvét sajátítja el, de fajilag azért magába olvasztja azt.

Megjegyezzük, hogy tökéletes beolvasztás csak nyelvbileg szokott előfordulni, a fajbéli beolvasztás többé-kevésbé egybeolvadás, melynek egy új keverékfaj az eredménye. Csak nyelvbéli szempontból győzhet teljességgel az egyik nyelv s tűnhetik el egészen a másik. Faji keveredésnél a beolvasztó faj is vesz fel valamit a másiknak véréből s az új keverékfaj már mind a két keveredőnek jellegéből vesz magába valamit. A legteljesebb egybeolvadás az, amikor az egyik érint-

kező elem, a másik nyelvének elfogadása mellett azzal fajbelileg, vérben is teljesen összekeveredik.

Az assimilációra nézve tehát, figyelembe véve annak nyelvbeli és faji oldalait egyaránt, a következő változatokat állapíthatjuk meg:

Azt az esetet, amikor a két érintkező elem vérbelileg teljesen egybeolvad, egy új fajt hoz létre s emellett a két érintkező nyelvből is egy új nyelv keletkezik. Ez a legteljesebb egygyéolvadás. A másik eset az, amikor az érintkező elemek közül az egyiknek nyelvét fogadja el a másik, de azért a fajbeli különállás, a két különböző faj továbbra is megmarad, s legfeljebb bastard elemek keletkeznek a két határozott fajú tömeg mellett. S végre a harmadik eset az, amikor a fajbeli, a vérbeli összekeveredés megtörténik, de nem történik meg a nyelvbeli assimilatio, hanem azért a két érintkező nyelvnek egymással való szemben állása, önállósága megmarad.

Az első eset a modern világban nem igen fordul elő többé. Annál gyakoribb a két utóbbi.

Ma már a modern nyelvek annyira ki vannak forma, azoknak az uralkodási köre, jellegzetessége annyira határozott, hogy új modern nyelvek keletkezése fejlett műveltségű társadalmakban nem megy végbe többé. Legfeljebb a kezdetlegesebb társadalmi viszonyú népeknél, továbbá a nyelvhatárokon történik új keveréknyelvek, új szólásmódok képződése. Ha egyik modern nyelv számos szót vesz át a másiktól, ez a legkevésbé sem tekinthető nyelvösszekeveredésnek vagy új nyelv képződésének, mert azért mind a két nyelv kultúra, irodalom, tudomány s az azt beszélő társadalom tekintetében külön egyéniség marad.

A régi népeknél, illetve a legkezdetlegesebb műveltségű, a kevésbé kiforrott társadalmi embercsoportoknál az új keveréknyelvek képződése sokkal természetszerűbb volt. Hiszen akkor nem voltak még az egyik és a másik nyelvet beszélő társadalomnak iskolái, nyelvképző, nyelvfentartó intézményei, kultúrája, stb. s az így érintkező kezdetleges társadalmaknál a nyelvbeli összekeveredés szinte észrevétlenül, akadályok nélkül ment végbe. Hiszen akkor nem folyt még a harc a nyelvbeli érvényesülésért s azok a nagy szempontok, amelyek ma a különböző nyelvekhez fűződnek, alig voltak még még

akkor. Az a népesedési jelenség, amikor az érintkező elemek közül az egyiknek nyelve teljesen győztes lesz s azt a másik teljesen a maga anyanyelvévé teszi, de azért a fajbeli különbségek megmaradnak, olyan társadalmaknál actualis különösen, ahol teljesen heterogén fajok élnek együtt. Amerika mutat erre kirívó példát. A legnagyobb ellentétet a fehér és fekete faj szembenállása mutatja. Hasonló ehhez a fehér és sárga faj esete.

A most említett állapotot a *pusztán nyelvbeli* beolvadás és beolvasztás esetének, azt pedig, amikor a faji keveredéscéljára megmarad a nyelvbeli különállás, a *pusztán faji beolvadás és beolvasztás* esetének tekinthetjük.

Vegyük szemügyre most már a két különböző népesedési jelenséghez fűződő fontosabb következményeket.

A *pusztán nyelvbeli* beolvadás meghozhatja a nemzeti, a politikai, a vallási egygyéolvadást, de magában véve sohasem hozza meg a társadalmi téren való egygyéolvadást, egygyéválást. Ez olyan társadalmi alapigazság, amelyet letagadni nem lehet, akár milyen kevésbé örvedetesnek is tűnjék fel az. Külön faj – értve ezalatt mindig a különböző jellegű, különböző arczformájú, színű, tehát külsőleg is feltétlenül felismerhető fajokat – külön társadalmat jelent. Nem áll feladatunkban ennek mélyebb okát kutatni, *de a társadalmi tudományoknak hypocrisis nélkül nem lehet ez előtt a társadalmi jelenség előtt szemet hunyni.* Az amerikai fehér s a néger egyaránt az amerikai nemzethez tartozónak érzi magát, kifelé ugyanazokért a politikai és közgazdasági érdekekért küzd mind a keltő, de társadalmilag az ugyanazon *egy* nyelvet beszélő nemzetben belül egy teljesen különálló faji jellegű társadalom a négerék és a fehérek társadalma. Annyira megy ott a társadalmi különbség a fajbeli különállás következtében, hogy amerikai felfogás szerint a fehér koldus előkelőbb tagja a társadalomnak a néger milliomosnál.

Az ilyen erős társadalmi ellentétekben álló fajoknál az összeházasodások igen nehezen mennek s a keverékfajúak ezért nagy részben törvénytelen viszonyok gyümölcsei. Ennek folytán ezeknek a keverékvrűeknek a helyzetük társadalmilag a lehető legrosszabb. Az uralkodó, az előkelőbbnek tekintett faj megveti és minden tekintetben az ellenkező faj cathegoriájába

sorozza azokat. Amerikában például a mulatt épp olyan megvetett a fehér ember részéről, mint a néger.

Épp úgy meg van egyéb fajok közt is a társadalmi ellentét a faji különbség következtében s ez a fajbeli különbség és jellegzetesség nagyságával mondhatjuk, hogy egyenes arányban áll.

Viszont minél kisebb az egyes együtt élő, egymással érintkezésben levő fajok között a különbség vérbelileg, physikai és somatologiai tekintetben, annál kisebb az ezen alapuló társadalmi ellentét s annál kevesebb akadályul szolgál az a fajbeli egybekeveredésnek. Ezt mutatja a legtöbb európai állam népeinek a példája, ahol a physikai külsőben is erősen kidomborodó faji különbségekről összehasonlíthatatlanul kisebb mértékben beszélhetünk, mint például a fehér, sárga és néger fajok között.

A különböző fajok mint ilyenek közti társadalmi ellentéteket a faji egybeolvadás megszünteti, de *csakis ez* szüntetheti meg teljesen.

Hogy az egymással érintkező s egymástól jellegzetesen különböző fajok közti antagonizmus az ember természetével egybeforrott tulajdonság-e, vagy pedig hagyományoknak, múltnak, régi és új küzdelmek emlékeinek a folyománya-e, oly kérdés, melyre nehéz volna megfelelni. De minket itt nem ezek az indító okok érdekelnek e részben, *hanem a meglévő társadalmi jelenség* s az ehhez fűződő következmények.

Tény az, hogy a különböző szín, a ferde szemek az érintkező társadalmaknál már magukban véve, szinte öntudatlanul is felköltői a faji idegenkedésnek és elhatárolói a társadalmi érdeksoportoknak. És ez annál inkább van úgy, minél nagyobbak aránylag az ellentétes fajbeli tömegek, minél sűrűbb érintkezésben és gazdasági vagy politikai versenyben állanak egymással. így például nem ott van négergyűlölet, ahol curiósumként látni néha csupán egy-egy négert, hanem ottan, ahol a fehér fajú emberek együtt élni és sűrűn érintkezni kénytelenek a négerekkel.

Ahol ilyen erős fajbeli különbségek mutatkoznak, ott lehet actualis az az esete az assimilationak, amikor az egyik faj teljesen átveszi a másiknak nyelvét, de a fajbeli különállás továbbra is megmarad.

A beolvadás és beolvasztás szempontjából továbbá vannak olyan tényezők a faji ellentétek mellett, amelyek ezeknek az előbbieknél akadályozó hatását erősítik vagy csökkentik. Vannak pedig igen nagy számban, úgy, hogy azok kimerítő felsorolása igen nehéz volna. Ott például, ahol a faji ellentéteken kívül specifikus gazdasági ellentétek, továbbá az egyes hivatások s foglalkozási ágak szerinti merev elkülönzés is szerepelnek, a faji ellentétek hatása erősödik, míg csökken az ott, ahol közös gazdasági foglalkozás vagy érdekkörbeli tényezők tompítják ennek az élet.

Ebben a tekintetben klasszikus például szolgálhat az európai, illetőleg a magyarországi zsidóság esete. Íme egy közeleső példa ez arra, hogy a nyelvbéli beolvadás mellett változatlanul fennállhat a faji különállás. E miatt a faji különállás, a vérbéli össze nem keveredés miatt, melyet a vallási különállás is erősít, továbbá sok tekintetben a gazdasági verseny terén gyakran zárt sorokkal védett érdekbéli különbségek azok, amelyek miatt a zsidóság akárhány európai államban is az egészszel egybe nem olvadó elkülönzött társadalmi réteg jelle gével bír.

De a zsidóság beolvadásának néhol s Magyarországon is úgyszólván legnagyobb akadály az, hogy a zsidóság foglalkozási ágak szerint való összetétele és aránya egészen más, mint a népesség többi részéé. A zsidóság ugyanis túlnyomóan a többé-kevésbé intellectualis és nyereséges foglalkozások felé törekszik számbelileg, míg a keresztény társadalom zöme a fizikai munka felé. Magyarországnak például 19 milliónyi keresztény lakossága könnyen magába olvaszthatná annak nem is egy milliónyi zsidóságát, vagyis eltekintve a vallási különbségtől, fajilag könnyen felszívhatná azt, *hogya ez az egy millió a társadalomnak valamennyi osztályában volna egyenletesen és aránylagosan elhelyezkedve*. De nálunk a társadalom legnépesebb osztályához, a parasztsághoz nem tartozik a zsidó, a középső osztályok pedig viszonylag kis tömegűek ahhoz, hogy egy ilyen nagy számot beolvassanak. S így számos társadalmi, vallási stb. stb. ok mellett a nagy szám is közrehat mint a faji beolvasztást hátráltató tényező.

Az említett okok által elősegített társadalmi ellentétek igen gyakran maguk után vonják a társadalmi érdekek külön-

válását, vagy megakadályozzák azok egygyéválását, ami a modern viszonyok között a gazdasági téren jut a legérzékenyebben kifejezésre. S így arra kell rájónnunk, *hogy gazdasági téren, nevezetesen a gazdasági küzdelem mezején rendkívül erős kihatással bír az a körülmény, hogy valamely nemzet társadalmán belül az egyes fajok közötti assimilálódás befejezett dolog-e már, illetve milyen stádiumban van ez.* A népesedési okok tehát e részben is a mindennapi életben milliányi változatban jelentkező társadalomgazdasági okokat szülnék.

Nézzük most már a második tipikus esetet, azt t. i. amikor faji tekintetben csekély különbség, vagy többé-kevésbé bevégződött egybeolvadás mellett a nyelvbeli különbségek állanak egymással szemben.

Előrebocsáthatjuk, hogy – talán a legkülönállóbb (fehér, fekete, sárga) emberfajták közti ellentétektől eltekintve – a nyelvbeli különbség az, ami a modern életben a legjobban elválasztja s külön érdektáborokra bontja az emberiséget. Hiszen ha nem is mondjuk azt, hogy a nyelv teszi a nemzetet, de már maga az a körülmény, hogy csaknem minden nemzet sorsa elválaszthatatlanul össze van forrva ama bizonyos nemzetnek a tulajdonképeni nemzeti nyelvét beszélő népesség sorsával és megfordítva, már magában véve mindennél többet mond, ha meggondoljuk, hogy a mai nemzet mennyire gazdasági érdektábor is, és hogy a nemzet gazdaságilag előrehaladt vagy fejletlen állapota mennyire gyakorol befolyást az egyén életmódjára, megélhetéseért való küzdelmére.

Az az állapot tehát, mikor a fajbéli csekély különbség, vagy többé-kevésbé összekevertség daczára a nyelvbeli különállás megmarad, nem csupán nemzeti és politikai tekintetben bír mindenekfeletti fontossággal, hanem társadalmi, gazdasági és culturalis szempontból is messzemenő következményekkel jár. Ezeknek a következményeknek a megtestesítői azok, az európai közéletben oly mindennapos küzdelmek is, amelyeket a magyar a nemzetiségi küzdelmek kifejezésével szokott megjelölni. A beolvadás és beolvasztás ezeknek a messzemenő következményeknek alakulása, ezeknek a küzdelmeknek lefolyása és eredménye tekintetében ugyancsak döntő coefficiens. Hiszen amely nemzetnek népesedési folyamatában a nemzetiiségi beolvadás, az egybeolvadás, szóval valamely assimilálódás

az eredmény, ott elnémulnak a jelzett küzdelmek. Ellenkező esetben tovább folynak azok.

Az úgynevezett nemzetiségi ellentétek tehát, ha azokat a beolvasás és beolvasztás szempontjából vesszük vizsgálat alá, a nyelvbeli különbözőségnek a következményei. E küzdelmek szintén ki lehetnek vallási és társadalmi ellentétekkel élesítve, de azért mégis a nyelvbeli különbségekkel járó ellentéteket korántsem jellemzi annyira a *társadalmi* antagonizmus makacsságának, illetve eltüntetése nehéz voltának az a foka, mint a faji ellentéteket. A nyelvbeli különbség ennél fogva könnyebben eltüntethető, mint a fajbéli, de azért a nyelvbeli különbségekhez fűződő érdekek mégis a legerősebbek. Míg tehát a faji különbségeknek a társadalmilag való idegenkedés, az intimebb életben egybeolvasástól való tartózkodás a jellegzetessége, addig a nyelvbeli különbségeknél a nemzetiségi, a politikai harc lép előtérbe.

A nyelvbeli beolvasztásnál valamely nyelvnek anyanyelvvé tévése a lényeges. Az egységes nyelvhez fűződő tekintetek fontosságát csak akkor múlják felül a faji szempontok, ha nagyon jellegzetesen elütő emberfajok vannak egy nemzet társadalmában.

A nyelvbeli beolvasztás annál könnyebben megy véghez, minél nagyobb a beolvasztó társadalom tömege. A nyelvbeli beolvasztásnak sokkal több segédeszköze van, mint a fajbelinek. Az első lépés ezen a téren a nyelv megtanítása, a másik pedig az eredeti anyanyelvnek a felcseréltetése. A beolvasztó társadalom ezt a két dolgot végzi el a beolvaszóval szemben.

A modern állami és társadalmi életben ez a nyelvbeli terjedés, vagy térvesztés bír a legnagyobb jelentőséggel. A nyelvért folyó küzdelem a legnevezetesebb része a közélet harcainak.

A nyelvbeli beolvasztást nem lehet csupán az állami apparátusnak, a közoktatási és egyéb intézményeknek elvégeztetni, ahhoz a társadalomnak a magánélet terén való erős közreműködése is feltétlenül szükséges. Tehát az a nemzeti elem, amely a heterogén nemzetiségű tömegekkel szemben érvényesülni akar, az államnak és a társadalomnak együttes közreműködésére van rászorulva. A modern

állam, amelynek kezei az életnek úgyszólván valamennyi fontosabb viszonyába belenyúlnak, a nyelvterjesztésnek a leghatalmasabb eszközeit tartja kezében. Ezek pedig az iskola, a hadsereg, a hivatalnoki apparátusok. Ha valamely állam komolyan reá van szorulva arra, hogy a nemzeti fajt nyelvének terjesztésében támogassa, ezeknek az intézményeknek nemzetivé tétele nélkül, a nemzeti nyelvnek ezekben bevitele nélkül a nemzeti faj szempontjából csonka állam csupán.

A nemzeti nyelv erősítése, terjesztése és védelme érdekében minden eszközt meg kell ragadni, mert az ezen a téren való mulasztás, a nemzeti faj életfeltételeinek erősítése szempontjából ki nem magyarázható, meg nem bocsátható.

A nyelveknek erős váruk továbbá az egyház. Azért a nemzeti faj érdekeit tekintve, egy hazafiasán vezetett egyház kimondhatatlan szolgálatokat tehet. Az egyházi szónoklatok nyelveinek változatai a legbiztosabb iránytűi az egyes nyelvek térfoglalásának vagy térvészésének. De amint a nemzeti nyelv érdekeit felkaroló egyház a legerősebb támogatója talán a nemzeti nyelvnek, éppen olyan akadályozói, ellenségei annak a más nyelvnek érdekeiért küzdő egyházak. Általános európai jelenség, a vegyes nyelvű államokban, hogy a nemzeti nyelv terjedésének az idegen élő nyelvű egyházak a legerősebb akadályai. A beolvadás sok helyt akadálytalanul menne véghez ezek nélkül. Ez a körülmény a nemzeti faj és nyelv érdekeit előmozdító állam s a nemzeti társadalom részére népesedési szempontból mindjárt megadja az e részben egyedül helyesnek tekinthető egyházpolitika irányát.

Nagy általánosságban úgy tekinthetjük a vallásbeli különbséget, mint amely a legfontosabb elválasztó tényezők mellé sorakozik mindig az egyes emberi csoportoknál. Ha tehát hasonló fajú társadalomban van vallási különbség, de e mellett nyelvbéli különbségek nincsenek, akkor a faji s nyelvbéli egybeolvadás tekintetében közömbös' a vallási különbség, mert egyazon fajú s nyelvű embertömegek közt forog fenn. Itt legfeljebb társadalmi kihatása lesz ennek ezenfelül. Ha ellenben különböző fajú s különböző nyelvű társadalomnak ellentéteihez járul még a vallási különbség is, akkor, ha a fajbeli különbség erős, a vallási ellentétek csak

élesíteni fogják a faji ellentétes jellegnek társadalmi ellentéteket ébresztő tulajdonságait. Ahol különböző nyelvű, de homogén fajtájú népek élnek egy-egy államban, ott a vallási ellentétek a nemzetiségi különbségekhez hasonlóan fognak hatni, hogyha a különböző nyelvű nemzetiségek különböző felekezetekhez is tartoznak. Ez az utóbbi állapot például a legaktuálisabb Közép- és Kelet-Európa nemzetiségi viszonyai között.

A közös vallás tehát mindig elősegítője a beolvadásnak, a különböző vallás pedig gátlója annak. S minél alacsonyabb fokon áll az illető együttlakó elemek műveltsége, annál nagyobb akadályokat gördít a beolvadás elé a vallásbeli különbség, míg a műveltebb elemek nemzeti s társadalmi egybeolvadásánál a vallási különbségek jelentősége egyre csökken.

A vallásnak a népesedésben való assimilatio terén elfoglalt szerepét úgy jellemezhetjük legrövidebben, hogy a beolvadás és beolvasztás elé annál nagyobb akadályokat gördít a vallásbeli különbség, minél inkább kísérője az a nyelvbéli és a faji különbségeknek.

Az állam és egyház tehát hatalmas segítséget nyuthatnak intézményeikkel az assimilatio folyamatához, az oroszán-részt azonban mégis a nemzeti társadalomnak kell elvégeznie.

Azok a nemzetek, amelyek saját nemzeti társadalmuk erős beolvasztó tehetségére támaszkodhatnak, magában véve a nemzeti faj fentartásának összehasonlíthatatlanul erősebb eszközeit tartják kezeikben, mint azok, ahol az ebbeli kötelesség főleg az államra van hárítva. Mert a magánélet terén lehet legjobban elérni azt, hogy az egyén az idegen nyelvűekkel való érintkezésben mindig vagy túlnyomóan a saját maga nyelvét használja s ne a másikat. Az egyénnek nyelvéhez való következetes ragaszkodása, annak érvényesítése a magánéletben, de emellett a társadalmi békének s a jó viszonynak fentartani tudása az idegen nyelvű elemekkel szemben: az a tulajdonság, mondhatjuk ösztönszerű assimiláló művészet, amely valamely nyelvnek ellenállhatatlan terjedését biztosítja. Ha ellenben az egyén és az egyik nyelven beszélő társadalmi rétegek a magánéletben erősen ragaszkodnak nyelvükhöz, azt minden áron érvényesíteni akarják, de emellett a társa-

dalmi békét is megbontják erőszakosságukkal, – akkor a másik részen is feltámad a reactio s kitör a nyelvek harcza, anélkül, hogy egyik vagy másik nyelv lényegesen hódítana. A kis nyelvszigetek természetesen nem állják ki ezt a helyzetet, de a nagyobb nyelvterületek annál erősebben érvényesítik nyelvüket. Ausztria példája mutatja nagy részben ezt az állapotot.

A beolvasztás nagy munkájához tehát a nyelvhez való következetes ragaszkodás mellett békés hajlamok s a heterogén elemekre nézve vonzó természet, nem pedig azokat elidegenítő tulajdonságok szükségesek a nemzeti faj részéről s ha ezek megvannak, akkor nem lesz a nyelvért folytatott küzdelem kenyértörésre jutásának színhelye minden kávéház vagy korcsma, hanem sokkal simábban végződik el a nemzeti assimilatio nagy munkája. Ott ugyanis, ahol a nyelvviszállyok kiélesedtek, alig lehet többé társadalmi úton való assimilatoról szó. A nemzeti assimiláló politika főfeladata tehát az, hogy annak a társadalom részéről simán való véghezvitelét könnyítse meg lehetőleg, aminek a nemzeti társadalom békés hajlamaiban, intelligensebb elemeinek tapintatosságában, de emellett a nyelvbéli nagy érdekek öntudatos felismerésében van a legnagyobb biztosítéka. Pedig ott, ahol a nemzeti állam kezében vannak az iskolák, akár közvetve a felügyelet folytán, akár közvetlenül, nem is nehéz dolog a nemzeti társadalom miatyánkjává tenni azt az elvet, hogy *sehol, senkivel szemben és semmi körülmények között nem kell a nemzeti nyelvet háttérbe szorítani hagyni*. Ha most már mindamellet a nemzeti faj társadalma nem lép fel ingerlőleg, nem utczai botrányokkal s verekedésekkel, hanem a békés kitartás következetes eszközeivel, az emberi természetnek pszichikai tulajdonságainál fogva célta kell érnie a nemzeti nyelv szolgálatában álló s e mellett még az állam intézményeivel is elősegített ily társadalmi iránynak. Egy idegen nyelvű czégtábla erőszakos letépése, összezúzása, például felingerii a másik nyelven beszélő lakosságot, felkelti, a kereskedő rosszindulatát, beavatkozásra készíti a hatóságot, s ezzel fel van kavarva a helyzet. Míg ha békésen kérik egyesek, hogy távolítsa el az üzlet tulajdonosa a bántó czégtáblát, mert különben kerülni lesznek kénytelenek ezt az üzletet, a legtöbb esetben

czélra fog vezetni, anélkül, hogy utcza zavar s a békének megbontása volna szükséges.

A beolvasztás sikerének kritériuma a beolvasztó elemmel való egygyéválás. Egy közös fajhoz, egy közös anyanyelvhez tartozóvá válás jelenti a beolvadás megtörténtét. *Beolvadott-nak az tekinthető tehát, akinél nem- forognak már fenn elűtő fajbeli vagy nyelvbéli tulajdonságok a többivel szemben.*

Az, hogy valaki megtanulta a tulaj donképen i nemzeti nyelvet, még nem jelent beolvadást az illető nemzeti társadalomba. A nemzeti nyelvnek rendes társalgási nyelvvé kell válnia, hogy nyelvbéli beolvadásról szólhassunk.

De a beolvadásnak erős gazdaság-társadalmi szempontjai is vannak, melyek ellenére nem történhetik sikeres assimilatio. A teljes és harmonikus egygyéválás nem következhetik be akkor, ha a beolvadásra szánt vagy beolvasztani akart elem gazdasági érdekeiben ellentétes irányú a tulajdonképeni nemzeti tömeggel. Ha például a nemzeti népesség túlnyomóan földmivelő, a heterogén elemek pedig kizárólag iparosok vagy kereskedők, akkor nagyon nehéz lesz az egybeolvadás, *mert a két elem ellentétes gazdasági termelési ágakat űző társadalmi osztályokhoz tartozik.* Ellenben, hogyha a beolvasztandó tömeg is egymástól hasonlóan különböző foglalkozásokra s hivatásokra oszlik, akkor ennek a két heterogén nyelvű vagy fajú társadalomnak szembenállása nem lesz annyira kijegecsesedett, mert a faji s a nyelvbéli érdekeket minden irányban keresztezik a foglalkozások, élethivatások gazdasági érdekei és lehetetlen lesz elválasztani, kihámozni többé a heterogén elemek gazdasági s társadalmi érdekeit a tulajdonképeni nemzeti népesség érdekei közül.

Ha a beolvadó rész között éppen úgy akad arányosan megosztva földmivelő, ipari munkás, hivatalnok, kereskedő stb., mint a beolvasztók részén, akkor igen gyorsan egygyé kell fornia a két elemnek, mert legkülönbözőbb érdekeik számtalanféleképen kapcsolódnak össze. A társadalom összeolvasztására pedig az érdekek közösségénél, különösen a gazdasági érdekek közösségénél alig gondolható el alkalmasabb és hathatósabb eszköz. Ellenben ha az egyik rész kizárólag egy foglalkozási ágat, egy társadalmi osztályt képvisel, *5 ha a heterogén beolvasztandó elemek* nyelvbéli és faji különbözőségükön kívül

úgy jelentkeznek, mint egy gazdaságilag is ellentétes érdekű társadalmi osztály, akkor a beolvadás, az egygyéválás teljesen sohasem állhat be.

Hiszen ha a beolvasztandó heterogén fajú, vagy nyelvű népességi réteg túlnyomóan vagy kizárólag kereskedő, vállalkozó, az intelligens foglalkozásokat űző osztályhoz tartozik, s ezekben a társadalmi osztályokban számbeli túlsúlyllyal bír a beolvasztásra hivatott nemzetnek vagy társadalomnak kereskedő, vállalkozó stb. osztályaival szemben, akkor a beolvadás csak látszólagos, *mert voltaképpen az uralkodó osztályokban nem a befogadó társadalom tagjai vannak túlsúlyban, tehát ez utóbbival szemben csakis a heterogén – mint az uralkodó gazdasági vagy társadalmi osztályokban többségben levő – réteg lehet az, amely a többi magába olvasztja.* A népesség fizikai munkából élő zöme ilyenkor urat cserél s a társadalmi osztálykülönbségek mellé kísérőleg lép oda még a vagyonos és a vagyontalan osztályok közti fajbéli különbség is.

A beolvadás és beolvasztás faji és nyelvi szempontjaihoz odasorakoznak tehát annak *socialis osztályszempontjai* is.

Ezek a szempontok melyek eddig alig voltak megvilágítva, mutatják meg, hogy valamely nemzet csak akkor végez sikeres munkát az assimilatio terén, hogyha abban nem csupán faji és nyelvi szempontból, hanem a *társadalmi osztályokba tagozódás terén is győzedelmes marad.* Ha tehát a beolvasztandó heterogén társadalmi réteg *a maga számára hódítja el az uralkodó osztályokat,* a befogadó társadalom pedig kifordul azokból, akkor a nyelvi egygyéválás daczára sem lehet igazi assimilatióról beszélni, mert voltaképpen a nemzeti fajnak vereségéről van szó. Már pedig a nemzeti beolvasztás fogalmának a nemzeti faj győzelmét kell jelentenie, ami csak akkor következhetik be, ha a beolvasztás nem csupán nyelvbéli, hanem társadalmi és gazdasági assimilatio is. A társadalmi assimilatiót pedig egyenesem lehetetlenné teszi az, ha a beolvasztandó heterogén réteg nem helyezkedik el egyenletesen valamennyi társadalmi osztályban, hanem csupán egyes előnyösebb helyzetű gazdasági socialis rétegeket kizárólag magának sajátít ki.

A nemzeti és társadalmi assimilatio némely szempontjának kifejtését részben a népesedésről irt könyvemből vettem

át, hol azzal bővebben foglalkoztam. Legyen tehát szabad az eddigiekhez még hozzáfűznöm azt, amit az említett munkámban némi példával való illusztrálás gyanánt felhoztam abban a tekintetben, hogy a beolvasztás esélyeire nézve nem a beolvasztásra hivatott egész nemzetnek abszolút lélekszáma az irányadó, hanem csupán azoknak a társadalmi osztályoknak tömegbeli nagysága, amelyek keretében a beolvasztandó elem elhelyezkedik, továbbá, hogy az *assimilatio* társadalmi és gazdasági oldalai is mily kölcsönhatásban állanak a nyelvbelleikkel.

Vegyük például azt, hogy *A* volna a nemzeti faj, a nemzeti nyelven beszélő népesség, *B* pedig az az idegen nyelvű vagy fajú része az állam lakosságának, amelynek beolvasztásáról, *assimilatio*járól van szó. Ha most már az *A-hoz* tartozó népességnek a fele földművelő, negyede iparos, tizede értelmiség stb. s *B-nél* hasonló az arány, akkor az egygyéválás csakhamar bekövetkezhetik, mert a társadalom minden rétegében érintkezik a beolvasztó társadalommal ez a beolvasztandó elem s nem fog egy különálló gazdasági s társadalmi érdekekkel bíró réteget alkotni, hanem minden téren érintkezésben, érdekösszeszőződésben lesz az a nemzeti népesség tulajdonképeni zömével.

Ellenben ha például *A-nál* nyolcztizedrész földművelő, egytized az intelligencia s valami elenyésző csekély rész a kereskedő vagy iparos, míg *B-nél* kilencztized rész a kereskedő s intelligens elem, vagy az iparos elem, akkor a beolvadás úgyszólván elháríthatatlan akadályokba fog ütközni. Az *A* elem nem tudja ilyen esetben *B-t* felszívni, mert a társadalmi helyzet az lesz, hogy az *A* nemzetiséghez vagy fajhoz tartozókkal, túlnyomóan földműves elemmel, egy *B* nemzetiségben kizárólag iparos vagy kizárólag kereskedő elem áll szemben, tehát nemcsak külön faj, vagy külön nemzetiség, hanem egyúttal külön társadalmi osztály is, amelynek egészen más a gondolkodása, iránya, célja, különösen pedig a gazdasági érdeke. A földművés, őstermelő népességet ebben az esetben az *A* nemzetiséghez tartozóak tennék ki, míg az iparos- és kereskedő-osztály, tehát az a társadalmi osztály, amely a mozgékonyabb termelési ágakat, tehát főleg a tőkét tartja a kezében, a *B* heterogén népességből kerülne ki. Itt azután

nemcsak a nyelvbeli, esetleg faji különbségek, hanem mindennekfelett a gazdasági élet terén való s napirenden levő összeütközések akadályoznák meg az egybeolvadást. Egy ilyen nemcsak nyelvre és fajra nézve, hanem gazdasági érdekek, célok tekintetében is heterogén elem csak akkor olasztható be teljesen, ha igen kis tömegű. Ellenkező esetben a dolgok természetében rejlő akadályok gátolják meg a nyelvbeli, iáji s társadalmi egygyéolvadásnak valamelyikét, tehát a teljes és tökéletes egygyéforrást. Ily körülmények között antagonizmusnak kell a társadalomban uralkodnia, különösen a gazdasági élet terén, mely antagonizmust a népesedési viszonyok egészségtelen volta, nevezetesen az érdekkörök, hivatások, foglalkozási ágak, nemzetiségek és népfajok szerint való aránytalan megoszlása okozza.

Ha tehát a beolvadó kisebbség politikai vagy gazdasági téren uralkodó akar lenni, akkor semmi sem lesz a teljes, különösen a társadalmilag való egybeolvadásból. Egy nagyobb heterogén nemzetiség csakúgy válhat egygyé a tulajdonképeni nemzeti fajjal, ha ugyanolyan gazdasági és hivatásbeli osztályok lesznek meg az utóbbiban is. Vagyis a beolvadó elem ne akarjon továbbra is ellentétes gazdasági érdekű társadalmi osztályt alkotni, mert az örök akadálya az egygyéválásnak, hanem nyugodjék meg abban, sőt törekedjék arra, hogy a nemzeti társadalomnak lehetőleg valamennyi rétegében helyet foglaljon s ne csak a legelőnyösebbeket igyekezzék kiaknázi a maga számára.

Ez pedig annak folytán érhető el, ha a heterogén nemzetiség vagy éppen faj a nemzeti fajjal szemben nem ismer többé külön 'nemzetiségi, faji, felekezeti érdekeket, ha a nemzeti fajhoz tartozó egyént nem tekinti a saját közelebbi nemzetiségéhez vagy fajához tartozóval szemben távolabb állónak, mert ez a felfogás, ez az érzület az egygyé nem válásról, a különállásról tesz még tanúságot. A beolvadó elem az általános és egységes nemzeti érdekekkel szemben tehát csak egyéni érdekeket ismerjen s ne külön nemzetiségi vagy faji érdeket.

Aki be akar olvadni, annak meg kell tagadnia vagy el kell felednie eredeti fájának vagy nemzetiségének a nemzeti érdekekkel ellentétes érdekeit. A beolvadásnak ez a kulcsa s

a heterogén elem csak akkor érett meg a nemzettel való egygyéválásra, ha ennek a beolvadandó tömegnek, mint ilyennek, mint egésznek nincsenek többé a nemzeti és közgazdasági érdekekkel és törekvésekkel ellentétes érdekei s törekvései, hanem ha amazokkal egygyé és közösekké váltak, úgy, hogy ha a beolvadó elemhez tartozó egyénnek *egyéni* érdekei s céljai vannak csupán, éppen úgy, mint a tulajdonképeni nemzeti eredetű népesség bármelyik tagjának, de nincsenek külön gazdasági, politikai s társadalmi érdekei és céljai az általános nemzeti érdekekkel szemben, úgy mint egy szűkebb külön nemzetiség vagy faj tagjának.

A beolvadás és beolvasztás szempontjainak mérlegelésénél a faji, nyelvbeli, gazdasági s társadalmi tényezők vizsgálatánál sohasem szabad figyelmen kívül hagynunk és szem elöl tévesztenünk azt, hogy e részben nem csupán a politikai, a nemzeti téren, hanem még gazdaságilag is a legelső, a legfontosabb a nyelv szempontja. A modern világban az emberiségnek nemcsak érzelmei, hanem *érdekei is* nyelvek szerint csoportosulnak. A társadalomgazdaság minden cosmopolita jellege daczára is a főként nyelvbeli különállással elhatárolt 'ember tömegei szerint oszlik érdekcsoportokra. Az emberek különállását tehát a faji és nyelvbeli különbözőség adja meg első sorban. Európai viszonyok között, Európán belül a nyelvbeli különbség a főszempont. A beolvadás és beolvasztásnál, a nemzeti faj életében, érvényesülésében, jövőjének megmunkálásában a nemzeti nyelv térfoglalása a legfontosabb.

Amíg tehát a társadalom s az egyén legnevezetesebb és szakadatlan küzdelmei a gazdasági téren mennek végbe – azt, hogy az egyén vagy valamely embercsoport a gazdasági legfőbb érdekeknek melyik táborához tartozzék – első sorban a nyelv és részben a faj határozza meg. A nyelvbeli különbségekhez tehát gazdasági érdekek fűződnek s ez teszi olyan nagygyá a nemzeti nyelvek, a különböző nemzeti nyelvekhez való tartozás jelentőségét.

A beolvadás és beolvasztáshoz tehát erős gazdasági szempontok is fűződnek. A gazdasági érdekek éppen úgy egybekapcsolódnak ezekkel, mint a hogy a nemzeti érdekek a közgazdasági érdekekkel állandóan egybeszövődnek. Azért nagyon helytelenül gondolkodnak azok, akik azt hiszik, hogy

a nemzeti nyelv érdekeit istápoló politika nélkül nemzeti szempontból helyes közgazdasági politikát lehet folytatni ott, ahol a nemzet úgy nyelvbőlileg, mint gazdaságilag erős küzdelmeknek, érvényesülési nehézségeknek van kitéve. A nemzeti nyelv érvényrejutásának segítése a legnevezetesebb és elengedhetetlen eszköze az illető nemzet gazdasági érdektáborának megalkotására, megnagyobbítására. Ugyanazon nyelv összehozza ugyanazoknak a társadalmi osztályoknak gazdasági érdekeit is, a különböző nyelv elválasztja azokat. (Gondoljunk csak itten az erdélyi oláh takarékpénztárakra.) Nemzeti politikát gazdasági téren is csak a nemzeti nyelv érdekeinek előmozdításával lehet űzni, mert a nyelv nem csupán nemzeti és nemzetiségi, hanem közgazdasági érdekcsoportokra is osztja az embereket. Nagyon el van maradva a világtól az, aki a modern gazdasági életben nem bírja észrevenni a különböző nyelveknek különböző gazdasági érdekeket szülő jelentőségét. A beolvastás és beolvadás tehát a gazdasági, nevezetesen nemzetgazdasági szempontoktól sohasem választható el s a nyelvbéli egygyéválás a közgazdaság terén is számos érdekellentét megszüntetését eredményezi. Az olvaszt be, aki nyelvét érvényesíti. A beolvastó elem pedig a beolvastottnak nem csupán nyelvét és érzületét, hanem gazdasági erejét és anyagi javait is a maga számára foglalta el.